

Platon: Parmenid

Boršić, Luka

Source / Izvornik: **Prolegomena : Časopis za filozofiju, 2002, 1, 187 - 190**

Journal article, Published version

Rad u časopisu, Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:261:677950>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-01**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the Institute of Philosophy](#)

Prikazi knjiga / Book Reviews

Platon, *Parmenid*, prijevod i bilješke Petar Šegedin, H.-G. Gadamer, Platonov *Parmenid* i njegov kasniji utjecaj, prijevod: Igor Mikecin, Demetra, Zagreb, 2002, 264 str.

U “Demetri. Filozofskoj biblioteci Dimitrija Savića”, u nizu “Aster”, krajem ljeta izašao je prvi cjeloviti hrvatski prijevod Platonova dijaloga *Parmenid*. Knjiga ima dva dijela. Prvi dio obuhvaća (str. 7–240): tabelarni prikaz strukture dijaloga, bilingvalno izdanje (grčki je tekst fototisak referentnog Burnetova oksfordskog izdanja s kritičkim aparatom), bilješke, kratak grčko-hrvatski rječnik češćih termina, bibliografija važnijih grčkih izdanja i prijevoda na latinski, njemački, engleski, francuski i talijanski kao i popis važnije sekundarne literature, te na kraju prvog dijela, prevoditeljev pogovor. Kao sastavljač i prevoditelj za prvi je dio u potpunosti zaslužan Petar Šegedin. Drugi dio (str. 243–264) sadrži prijevod Gadamerova članka “Platonov *Parmenid* i njegov kasniji utjecaj”. Prevoditelj je Igor Mikecin.

Da odmah na početku naglasim: vrijednost ove knjige jest golema – ovo je prvi cjelovit prijevod tog dijaloga na hrvatski jezik (dosad su postojala dva djelomična). Šegedin je obavio dobar posao: prijevod je stručan, svaka je riječ promišljena i pažljivo odabrana, o čemu svjedoči ne samo dosljednost i sustavnost pojmovlja, već i obilne bilješke (njih 373 na 88 strana) koje se većinom bave jezičnom problematikom, uspoređujući nekoliko stranih prijevoda te na tom tragu iznalazeći hrvatska rješenja.

Isto bih tako na početku primijetio da je Mikecinov prijevod Gadamerova članka, koliko mogu prosuditi, besprijekoran.

No, riječima samog *Parmenida* (137b 2), raditi na tom dijalogu je “igrati mukotrpnu igru”. Često se naglašavalo da je *Parmenid* jedan od dijaloga koji su pretrpjeli najžešće interpretativne zahvate: neki su ga čitali kao vrhunac platonске metafizike i teologije, neki su ga držali remek-djelom Platonove dijalektike, neki su ga smatrali čistom mentalnom igrom, neki su ga držali izrazom Platonove duhovne krize, neki su pak ga čitali kao kritiku eleatskog učenja, neki su mu osporavali autentičnost, i, naposljetku, neke novije interpretacije ga čitaju u ključu Platonova nepisana učenja i pronalaze u njemu uspon do “prvih principa” (dobar pregled raznolikosti tih interpretacija može se pronaći u knjizi: Migliori, M., *Dialettica e Verità. Commentario filosofico al Parmenide di Platone*, Milano, 1990, str. 43–68).

Kako pristupiti takvom tekstu?

Rekao bih da su interpretacije nekog teksta, a napose antičkoga, krenule nekim od ovih triju puteva: filološkim, teorijskim i hermeneutičkim.

Nekoliko riječi o svakoj. Filološka metoda se temelji na svojevrsnom obožavanju činjenica; interpretu ili prevodite-

lju koji polazi od ove metode stalo je do velike jezično-kontekstualne akribije: usklađuje izvore, pronalazi fine niti koje spajaju razne tekstove, hiperkritički je točan i neumoljiv u traganju za "čistim činjenicama", pristupa tekstu, da se poslužim metaforom, kao objektu pod mikroskopom. Druga, teorijska, metoda je pak na suprotnom polu: bit te metode može se sažeti sljedećom Realeovom rečenicom: "Teorijski pristup tekstu neizbježno završava u upijanju interpretiranog teksta u sustavne kategorija interpretira. Interpret koji slijedi tu metodu ne bavi se prvenstveno tim da pokuša shvatiti ono što je autor izrekao, kako je to izrekao i zašto je to izrekao, već se nadasve zanima time da ustanovi je li rekao istinu te pritom oblikuje sudove po mjerilima vlastitog sustava" (Reale, G., *Socrate*, Milano, 2000, str. 56). Treći je pak pristup hermeneutički (i pritom mislim na hermeneutiku kao interpretativnu metodu, a ne na hermeneutiku kao jedan od filozofijskih sustava). Taj se pristup temelji na tzv. "hermeneutičkom krugu". Gadamer ovako opisuje tu metodu: "Tko želi razumjeti tekst, mora dopustiti da mu tekst nešto kaže. Stoga mora od početka hermeneutički odškolovana svijest biti osjetljiva za drugotnost teksta. Ta osjetljivost ne podrazumijeva niti stvarnu 'neutralnost', a pogotovo ne i samoponištenje, već uključuje prodorno osvješćenje vlastitih pred-mnijenja i pred-rasuda. Treba biti svjestan vlastitih pristranosti da bi se sam tekst shvatio u njegovoj drugotnosti i da bi postalo moguće iznijeti na vidjelo tvarnu istinitost naspram vlastitog pred-mnijenja" (Gadamer, H.-G., *Wahrheit und Methode*, Tübingen, 1972, str. 253–254). Iako ovim kratkim pregledom ne mislim reći da su *jedino* ta tri pristupa tekstu moguća, a niti to da su ti pristupi međusobno isključivi, ipak mislim da bi se većina pristupa filozofijskim tekstovima mogla svrstati među ta tri.

U ovoj knjizi, čini mi se, imamo unutar jednih korica sadržana dva različita pristupa. Tu se na neki način suprotstavlja

Šegedinov pristup Gadamerovu tako da se knjiga nalazi u dijalektičkoj napetosti dvaju suprotstavljenih interpretativnih pristupa, što svakako jest sasvim prikladno upravo za taj Platonov dijalog; naravno, valja zadržati na umu da Šegedin nastupa kao prevodilac, dok Gadamer kao interpret.

Šegedin piše u pogovoru: "Filozofski tekstovi imaju smisla jedino ako pozivaju na mišljenje onoga što se njima izriče. *Čitati* onda ustvari i nije drugo do *sumisliti*, a to će reći: kroz tekst prepoznati i snova misliti ono *isto* koje je jednom bilo mišljeno te u jezično i stilski jedinstvenu suplitanju i tkanju teksta iznašlo sebi primjeren način da bude" (str. 236). Još jasnije pojašnjava svoj pristup tekstu u jednoj bilješci (str. 140, bilj. 38): "Ipak sam mišljenja da je prijevodom ovdje bolje ne upućivati na moguća tumačenja i time ustvari *filologijski ograničavati ono što spada u filozofiju*." [Moji kurzivi.] To shvaćam na taj način da Šegedin ide za time da pokuša Platonov tekst pročitati i prevesti u njegovoj izvornosti: kao da želi pustiti Platona progovoriti hrvatski. To Šegedin pokušava doseći gotovo potpunom odustajanjem od filozofijskih komentara i interpretativnih – svojih ili tuđih – zahvata. Dođuše, u "Pogovoru" veli da je svaki prijevod nužno interpretacija, no nisam primijetio da bi to u ovom slučaju značilo išta više od toga da sam akt prevođenja jest u svojoj biti svojevrсна interpretacija. Njegove su bilješke, rekao bih, na Ladanovu tragu: niti čisto filologijske (jer to bi valjda značilo ulaziti u obilna ne samo gramatička, već i etimološka, kontekstualna i ina objašnjenja), niti pak čisto filozofijske: glavnina je njih posvećena tome da navodi rješenja drugih prevodioca za gotovo svako iole interpretativno plodno mjesto. Šegedin se ograničuje na sljedeće prevodioce: Schleiermacher, Apelt, Zekl, Jowett, Cornford, Gill i Pegone. Pritom nije baš jasno zašto je uzeo te prijevode (od kojih se neki, npr. Jowettov, danas smatraju zastarjelim), a ne neke druge,

možda relevantnije za samo razumijevanje (npr. Ficinov ili Moerbekov latinski prijevod prvog dijela *Parmenida*, francuski Robinov ili noviji Brissonov, te vrlo dobar talijanski Migliorijev prijevod).

Gadamer se pak s druge strane bavi promišljanjem novoplatoničke recepcije i pokušava iznaći uzroke i razloge Plotinove teologijske interpretacije ovog dijaloga. Budući da “uopće nemamo jasnih uvida o počecima novoplatonizma” (str. 247), zaključuje Gadamer, teško nam je lučiti Platona od novoplatonizma: upravo stoga Gadamer pokušava pročitati *Parmenida* kao pripremu za novoplatonizam. Tu progovara *wirkungsgeschichtliches Bewußtsein*, što ga dovodi do toga da kaže u ovom eseju: “Stoga nitko neće moći prihvatiti to neposredno posezanje za Platonovim djelom.” (str. 247). Njegova je teza da “unatoč tomu [nemogućnosti da se Platona na temelju *Politeie*, *Fedra* i *Timeja* shvati kao svjedoka Plotinova učenja] Plotinovo nadovezivanje na Platona nije tek nategnuto – ono seže daleko preko svakog izričitog pozivanja na Platona i omogućuje da na vidjelo izađe sam Platon, dakako u novom svjetlu i u odnosima koji su izmijenjeni te se protežu u novim smjerovima” (str. 250).

Stoga, ako još više izoštrimo pozicije (*fiat venia verbis!*): Šegedin ide za time da pročita *Parmenida* kao pokušaj povratka na “samu stvar” (u “Pogovoru” ne propušta naglasiti da je ovaj prijevod započeo kao “proljetna vježba u jeziku i mišljenju”, str. 235) te nam nudi grčki tekst pretočen u hrvatski idiom. Gadamer pak u eseju koji čini drugi dio knjige, kao neka vrsta pogovora, iščitava taj isti dijalog kroz njegovu novoplatoničku recepciju i upućuje na to da pritom ne samo da možemo shvatiti prijelaz od Platona na novoplatonizam, već i na to da pritom možemo bolje razumjeti samog Platona.

Je li moguće čitati jedan antički tekst “nevinim” očima? Je li moguće pustiti Platona nakon više od dvije tisuće i

tristo godina progovoriti hrvatski, jezikom koji, osim što pripada istoj jezičnoj porodici kao i grčki (tj. indoeuropskoj skupini), ipak se temelji na prilično različitim povijesno-kulturno-sociološkim osnovama? Ovo su sugestivna pitanja i postavljena na taj način upućuju na moj stav koji se više priklanja Gadamerovoj strani.

Prva opasnost Šegedinova pristupa leži u raznolikim jezičnim problemima koji nastaju iz želje za etimologijskom dosljednošću. Naime, ukoliko se prevoditelj želi pokušati lišiti filozofijski bremenitih pojmova i s njih otkloniti stoljećima nataložene semantičke sedimente, i ako želi riječima vratiti njihov prvotni sjaj i pokušati učiniti da nam one “zazvuče na stari način”, povratak na etimologiju često se nameće kao nužnost. Prednost etimološkog mišljenja jest da se filozofijski plodno razlikuju neki pojmovi koji su se tijekom vremena i uporabe izlizali i čije se značenje ispremišalo do nerazumljivosti. Tako npr. Šegedin lucidno razlikuje glagole *metálabánein* (μεταλαμβάνειν) od *metékhēin* (μετέχειν) koji su još od antike stajali u značenju “biti”: prvi prevodi kao “zahvaćati”, a drugi kao “sudjelovati” (str. 138–139 bilješka 34) i u tom suptilnom razlikovanju neke inače nejasne rečenice u dijalogu poprime jasniji smisao.

No, pretjerana etimologizacija dovodi do stanovitog natezanja jezika – pa čak i može zavoditi na krivi put. Uzmimo primjer riječi *a-poría* (ἀπορία). To je česta riječ kod Platona bilo u supstantiviranom, bilo u glagolskom obliku. Šegedin na str. 29 prevodi: “U *bespuću* sam, reče, baš često oko njih, Parmenide, treba li [...]” ili na istoj strani: “Zar i o ovome [...] *besputiš* treba li reći [...]” No, *aporía* (ἀπορία), etimologijski *bezput*, osim ovog doslovnog značenja, možda se češće rabi u prenesenom značenju kao “nedoumica”, “neprilika” ili “prijeporna stvar”. U hrvatskom jeziku riječ “bespuće” nosi sa sobom drugačiji

prizvuk: "bespuće" se prvenstveno ne odnosi na psihičko stanje čovjeka u nedoumici, već opisuje prilike u kojima se našao (što naravno ne isključuje da netko tko se nađe na bespuću, zapadne u nedoumicu ili nepriliku): usp. *Hrvatski enciklopedijski rječnik: bespuće*: 1. kraj, mjesto, područje gdje se ne zna za put, gdje nema putova; 2. *pren.* predio gdje se čovjek ne snalazi, nepregledan, neprohodan, nedostupan kraj. Naravno, *licentia poetica* nam dopušta da riječima pridajemo svakojaka izvedena značenja, no čini mi se da je Šegedin, sustavnim uvođenjem hrvatskog *calque*-a "bez-puće" za grčku *a-poria*, izgubio tu značenjsku nijansu prema kojoj, recimo, *aporein* (ἀπορείν) može značiti ne samo "naći se u bespuću, besputiti, vrludati", već i "biti u nedoumici, zbunjen, dvojiti itd." Platonov *Parmenid* možda je pun misaonih bespuća, koja nas mogu dovesti do krajnje nedoumice i dvojbe.

Drugi je problem još veći: je li uopće moguć povratak na sam tekst u njegovoj izvornosti? Možemo li preskočiti vlastitu sjenu? Mišljenja sam da ne možemo tako lako preskočiti tih dvije tisuće i tristo godina filozofijske tradicije koja stoji između nas i Platona. To bi možda moglo biti moguće, ali tek nakon dugotrajnog i mukotrpnog postupka osvješćenja vlastitih pred-rasuda i pred-postavki (pa uključujući i onu prosvjetiteljsku predrasudu

da se može biti bez predrasuda) – no ovdje nema mjesta za obrazloženje toga stava: ovo ostavljam kao otvoreno pitanje za neku buduću diskusiju; uostalom, to je pitanje na koji si svaki filozof mora iznaći sam neki odgovor. Što se pak mene tiče, skloniji sam misliti, zajedno s Gadamerom, da su naše pred-rasude (riječ u kojoj još uvijek zvuči latinski *prae-iudicium*) zapravo uvjeti našeg razumijevanja, pa tako i prijevoda. Pred-rasude, koje ne trebaju biti samo negativne, već i pozitivne, jest ono što nam postoji kao *substratum* našeg filozofijskog razumijevanja: bez pred-rasuda koje imam možda uopće ne bih niti išao čitati Platona. A nadasve smatram da se radi o intelektualnoj hrabrosti promišljati ih, sukobljavati se s njima i propitkivati njihovu utemeljenost, razlučujući one pozitivne kroz koje dohvaćamo smisao teksta, od onih negativnih koje nas za tekst osljepljuju.

Šegedin nam je poklonio jedan lijepi, čitak, gotovo bih se usudio reći referentan prijevod ovog krajnje kompleksnog Platonovog dijaloga. Ovaj osvrt na knjigu zamišljen je kao otvaranje diskusije i poticaj za, nadam se, iduću knjigu: P. Šegedin, *Komentari na Platonova Parmenida*.

Luka Boršić

*Institut za filozofiju
Ulica grada Vukovara 54/IV
HR-10000, Zagreb
luka.borsic@inet.hr*

Matjaž Vesel, *Učena nevednost Nikolaja Kuzanskega*, Filozofski inštitut ZRC SAZU, Ljubljana, 2000, 357 str.

Knjigu *Učena nevednost Nikolaja Kuzanskega* (*Učeno neznanje Nikole Kuzanskeg*) objavio jer Filozofski inštitut SAZU (Slovenske akademije znanosti i

umjetnosti) 2000. godine u Ljubljani, u nizu *Philosophica. Serija Moderna*.

Autor Matjaž Vesel ovaj opsežni prikaz temeljnih učenja Nikole Kuzanskog struk-